

DLA tézisfüzet

Az építész felelőssége

A beleérzőképességen alapuló építészet és építészetoktatás

Balogh Emese

Témavezető: Répás Ferenc DLA

Budapest, 2019.09.09.

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Építészmérnöki Kar

Építőművészeti Doktori Iskola

Bevezetés

'People are the basis every piece of work...'¹ (Diébédo Francis Kéré)

Az építészek tevékenységükkel kézzel fogható, tárgyiasult végeredmény létrehozására törekednek. Ugyanakkor ezek az objektumok, melyek klasszikus értelemben véve a védelmet szolgálják a külső világ viszontagságaival szemben, a mechanikai védelemnél sokkal összetettebb szerepet töltenek be, használóik sokszínű személyiségek.

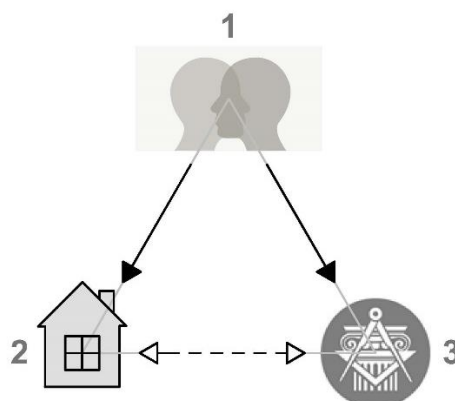
Az élő és eleven emberek érzéseit, érzékeléseit nem lehet keretek közé szorítani, erőteljes hatást fejt ki rájuk az épített környezet, amelyben élnek. Ebből a kölcsönhatásból adódik az építészek nehezen számonkérhető, igazi felelőssége. Nem számszerűsíthető, nincsenek mérőszámai, mégis lényegi eleme az építészetnek. Az építészek és a társadalom között feszülő dinamikus viszony alapja: a beleérzőképesség.

A beleérzőképesség – más szóval az empátia – a szociális viszonyokban alakuló személyiség képe, az egyének egymásrautaltságának rendszere, mely az ezredfordulón előtérbe került az egocentrikus, individualista felfogással szemben, amely egyre nagyobb jelentőséggel bír mind a hétköznapokban, mind a szakmagyakorlás és az építészetoktatás magyar és idegennyelvű képzésében egyaránt. Ez adja a témaválasztás aktualitását.

Az építészetben az empátia ott kezdődik, ahol az individuum véget ér vagy legalábbis előbbre kerülnek az emberi viszonyok. Ezért az építészetben a házak nem szólhatnak tervezőikről, sokkal inkább használóikról, az emberek közösségéről és összességéről. Ennek kiteljesüléséhez nyújt segítséget az empátia tudománya, mely a hatékonyabb működés érdekében ad eszközöket és módszereket. Az empátikus megközelítés építészeti habitustól, az építészeti megközelítéstől függetlenül érvényre tud jutni.

Az empátia fejlesztését szórakoztató, élvezetes folyamatnak tartom, amely a hétköznapi élet minden mozzanatában ott van. Egyszerre használható, hasznosítható és tudatosan fejleszhető képesség. Ugyanakkor segít a hétköznapi monotonitásból is kizökkenni. Az egész csak szándék és kreativitás kérdése.

Kutatásom legfontosabb célja az volt, hogy az empátia létjogosultságát az építészetben megtaláljam, igazoljam és az építészet oktatásában, mint fejleszhető képességnek fontosságára ráirányítsam a figyelmet. Az építészek ezen felelőssége megkerülhetetlen.

Az értekezés felépítése és az egyes részek közötti összefüggések
(1. Empátia; 2. Empátia az építészetben; 3. Empátia az építészet oktatásában)

¹ <http://www.kere-architecture.com/> (2017.10.05.)

Tézisek

1. tézis

Az empatikus építészet, az emberek fizikai-szellemi igényeire választ adó azon épületek összességét foglalja magába, ahol az alkotói megközelítésben – függetlenül attól, hogy az alkotó az emberekkel direkt vagy indirekt módon kerül kapcsolatba – az empatikus hozzáállás megvalósul vagy a végeredményben tetten érhető.

Az empatikus építészet meghatározását az empátia általános természete alapján fogalmaztam meg.

Az empátia egy összetett pszichológia jelenség, élmény, melynek során figyelmünket mind nagyobb mértékben fordítjuk a másik felé és közben kísérletet teszünk a másik megértésére, a másikban való feloldódásra úgy, hogy ez a teljes folyamat nem tudatosul, azaz automatikusan megy végbe. Ebből adódik, hogy az empátia gyakorolható és fejleszhető képesség. Személyiségünk nagyon fontos és meghatározó eleme, de nem állandó. Az egyes helyzetektől, az abban résztvevő személyektől – pontosabban a hozzájuk fűződő viszonyunktól –, egyéni állapotunktól, élményeinktől, (élet-)tapasztalatainktól és élethelyzetünktől függ. Az empátiához szükség van gazdag emberi kapcsolatokra, melyek az azonosság és a különbözőség felismerése, valamint tudatosítása révén lehetőséget adnak az empátia alkalmazására.

2. tézis

Az alkalmazott művészetek – mint az építészet – alkotói folyamatainak része az empátia, mert abban nem önmagában az alkotó az egyetlen résztvevő. Az alkotás, mint tárgy, a használókra van empátia fejlesztő hatással.

Az építészet minden korban az embereket szolgálja, nem öncélú. Sajátos jellege a mérnöki racionalitás és a művészi szabadság egyensúlyából következik. A mérnöki attitűd és az empátia látszólag egymásnak ellentmond, de az építészetben talán nem is e kettő viszonyában keresendő az empátia érvényesülése. Sokkal inkább a művészeti vonatkozásában, ami már sokkal alkalmasabb az emberi érzések kifejezésére és az azokra történő reflektálásra.

A művészeti alkotásokra alapvetően azért van szükség, mert aktivizálják az empatikus képzelőerőt. A művészetek alkalmasak arra, hogy a szemlélőt elrepítsék egy képzeletbeli utazásra, bepillantást nyerve az övétől teljesen eltérő világba, melyek empatikus cselekedetekre készíthetik őket. Ugyan a művészetekből 'csak' közvetett módon szerezhetünk tapasztalatokat, mégis képesek az empatikus képesség felélesztésére.

Buda Béla² a leendő néző szempontjait is szem előtt tartó színpad- és film rendezés vonatkozásában megállapítja: *'Az empátia elsősorban az olyan művészetekben kap szerepet, amelyekben sok ember közreműködésére van szükség, vagy pedig emberek instrukcióját igénylő viselkedésbeli teljesítmény áll a középpontban.'*³ Még akkor is, ha végül saját élményeit és gondolatait hozza is felszínre a rendező. (Ebben az összefüggésben a színházi, illetve filmrendezőként az építész értendő.)

A művészetek nyújtják a legélvezetesebb, legszórakoztatóbb módját az empátia elsajátításának. A szemlélő átérzi, megérti *'az alkotás, a kifejezés nehézségeit, kínjait, örömeit'*.⁴ Miközben a különböző művészeti ágak más-más kommunikációs csatornákat használva, más-más módon képesek hatásukat kifejteni.

² Buda Béla: orvos, pszichológus, pszichiáter, addiktológus.

³ BUDA Béla: *Empátia*. Urbis Könyvkiadó, Budapest, 2006. 273-274.o.

⁴ BUDA Béla: *Empátia*. Urbis Könyvkiadó, Budapest, 2006. 276.o.

3. tézis

Kutatásom alapján megállapítható, hogy az építészhallgatók empátia készsége átlagos, annak ellenére, hogy későbbi környezetalakító tevékenységük révén hatalmas hatásuk lesz emberek tömegeinek életminőségére.

A kutatás elején arra voltam kíváncsi, hogy az építészhallgatóknál a képzés során a beleérzőképességük az ismeretek bővülésével hogyan változik. Mérésére eleinte egy építészet specifikus tesztre gondoltam, mely ötletet később elvettem, annak tükrében, hogy az empátia ennél sokkal átfogóbb jelentéssel bír. Viszont a hallgatók általános érvényű empátiahányadosa mérhető, melyhez a szakterületen számos – magyar nyelven is elérhető standardizált – teszt áll rendelkezésre. A teszt kiválasztásánál az önkitöltő tesztekre esett a választásom, azok egyszerű, nagy létszám esetén is hatékony alkalmazhatósága miatt. Egészen konkrétan Simon Baron-Cohen EQ (Az empátiahányados) tesztjét választottam.⁵

A teszt elvégzését a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építésmérnöki Karának I-IV. éves hallgatóival végeztem el a 2017-2018-as tanév tavaszi félévének 10-11. oktatási hetében 2018.04.16.-2018.04.26. között. A felmérés elvégzése során azt tapasztaltam, hogy a diákok – néhány kivételtől eltekintve – nagy lelkesedéssel és érdeklődéssel vettek részt a teszt kitöltésében.

4. tézis

Az empátia az érdeklődés felkeltésének, a kritika vagy az észrevételek megfogalmazásának, a meggyőzésnek finom eszköze, mert a szavak által nem nyomatékosított közlés hatásosabb módon éri el célját, mint a direkt közlés. Ezért az empátias készség az építészeti oktatás-nevelési gyakorlatban legalább olyan fontos, mint a szakmai kompetencia.

Az oktatásban is elsődleges szerepet kap a verbális kommunikáció, ugyanakkor a nemverbális kommunikáció jelentősége is nagy. Az empátia szerepe ez utóbbi csatornán át, jelzések tudatos alkalmazásán keresztül jut érvényre és nyílnak meg általa újabb lehetőségek, válnak alkalmazhatóvá oktatási módszerek. A hallgató és oktató között egy finomabb, árnyaltabb, humánusabb kommunikáció válik lehetségessé. Az oktató magyarázó, értelmező szerepén túl, a hallgató viselkedéséből értheti meg, hogy neki hol és miként kell segítséget nyújtania.

A jó kommunikáció alapja a személyesség, a természetesség, a hitelesség, valamint a verbális és nemverbális jelzések érzékelhető összhangja. A hallgatókra gyakorolt hatás mértéke az építészek épített környezetünkre tett hatásának mértékéhez hasonlítható. Ezért az oktatásban fontos a megfelelő légkör kialakítása, ahol mindezek egyszerre tudnak megvalósulni.

5. tézis

Az idegennyelvű képzésben a kulturális különbségek és a nyelvi nehézségekből adódó motiváció vesztés kezelésében a nemverbális kommunikációnak – mint az empátia részének – szerepe megnő, mert megkönnyíti a kommunikációt és segíti a hallgatót jobb eredmény elérésében.

Az oktató számára – megfelelő nyitottság mellett – lehetőség nyílik a hallgató megértésére, gyakorlatilag egy nézőpontváltáson keresztül. Ez az azonosulási folyamat a hallgatók számára a közös munkában az együttes élményt nyújtja (elfogadásban, összetartozásban fejeződik ki, sajátos kommunikációt létrehozva, mely elsősorban a keleti kultúrákban elterjedt módszer).⁶

⁵ Simon Baron-Cohen EQ (Empátiahányados) tesztjét Ivády Rozália Eszter fordította magyarra. Teszt: BARON-COHEN, Simon: *Elemi különbség. Férfiak, nők és a szélsőséges férfiagy*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 256-259.o.

⁶ BUDA Béla: *Empátia*. Urbis Könyvkiadó, Budapest, 2006. 50-51.o.

Összegzés / Abstract

Az értekezés az építészet emberi oldalával kíván foglalkozni. A beleérzőképesség, más szóval az empátia tudományterület alapja a 18. századig nyúlik vissza, de a 20. század második felében indult igazán virágzásnak és az ezredfordulóra tehető széleskörű elterjedése.

Empátia és építészet kettősének újszerű megközelítéséről, az alkotók és használók között feszülő dinamikus viszony vizsgálatáról szól az értekezés. Az empátia alapjai nyomán kísérletet teszek az empatikus építészet definíció jellegű meghatározására, majd kortárs építészeti példák és alkotók elemzésén keresztül mutatom be az empátia gyakorlati alkalmazhatóságát az építészetben. Az eltérő karakterű építészeti személyiségtől függetlenül érvényre juthat az empátia, mely az alkotásokban, illetve az alkotási folyamatban egyaránt megnyilvánulhat úgy, hogy közben az építésznek saját karakteres vonásai egyértelműen felismerhetők.

Vizsgálom az empátia szempontjából az építészetnek, mint alkalmazott művészetnek helyzetét a művészetek sorában. Miközben a művészetek maguk az empátias képességének fejlesztésére is alkalmasak.

Az empátia az ember veleszületett képessége, amely azonban a verbális közlésekre épülő nyugati társadalmakban erőteljesen háttérbe szorul, kibontakozását számos tényező gátolja. Viszont, mint képesség fejleszthető, ezért alkalmazása az építészetoktatásban ajánlható módszer. A kutatás részeként a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építésmérnöki Karának I-IV. éves hallgatóinak empátia hányadosát mértem fel, mert a hallgatók azok, akik később épített környezetünk alakítói lesznek.

Kutatásom legfontosabb célja az volt, hogy az empátia létjogosultságát az építészetben megtaláljam, igazoljam és az építészet oktatásában, mint fejleszthető képességnek fontosságára ráirányítsam a figyelmet. Az építésznek ezen felelőssége megkerülhetetlen.

Mestermunka ismertetése

Kemény Dénes Városi Sportuszoda, Miskolc, belsőépítészet

Tervezőtársak: Balogh Balázs (1/3), Balogh Bence (1/3)

Generál tervező: Keletterv Kft. (Kováts András)

Tervezés ideje: 2007-2008.

Megvalósulás: 2008-2009.

Az uszoda épülete a Miskolctapolcára vezető út mentén, a Miskolci Egyetemváros területén található, belvárosától mindössze néhány perces távolságra.

Az uszoda a Miskolc és környékén élők mindennapjait szolgálja, de alkalmas nemzetközi és országos versenyek rendezésére. Az amatőr (óvodai-, iskolai úszásoktatás, lakossági sportolás) és versenysport terén mind az úszósport, mind pedig a vízilabda sportág számára létesült az épület.

Az uszoda épület két főbb tömege összesen 7.000 m² hasznos alapterületet foglal magába. A nagyobbik tömegben a medencetér, egy 10 x 25 m-es bemelegítő-tanmedencét (0,7 m-ről 1,4 m-ig mélyül) és egy 50 x 25 m-es, tízpályás versenymedencét tartalmaz. A kapcsolódó nézőtér közel 500 férőhelyes, de ez már a kisebbik tömeg részét képezi, az alatta lévő földszinten található öltözőkkel, szociális blokkokkal és kereskedelmi egységekkel együtt. A felsőbb emeleteken a nézőtérhez kapcsolódó mosdók, illetve sajtó és vip lelátó, tárgyaló, fitness és többfunkciós különtermek vannak.

A közönségforgalmi funkciók 3 szinten kaptak helyet, egyben ez a rész képezte a belsőépítészeti tervezés tárgyát. Az épület belsőépítészeti kialakítását annak építészeti elképzelése inspirálta. Az építészeti elképzelés szerint a 'medencecsarnokot', körbe ölelő, természetes kerítésként is funkcionáló, mesterséges tó határolja. Az épület északi oldalán található dombon kialakított tereplépcső a közösségi élet fontos színtere. A tömegek játékában a nagyobbik ferde, a természetbe belesüllyedő tömeg – a medencetér – rádől a dombból, a természetből kinövő hosszú hasábra – a kiszolgáló funkciókat tartalmazó tömegre.

A tervezés kiemelt szempontja volt a vizuális kapcsolat a külső természeti tájjal. Ezért a telepítés a korábbi sportpálya helyére került, tartva a meglévő növényállományt. Mindig nagy érték, ha egy épület körül nem csak sarjádó, hanem kifejlett növényzet áll. Természet és építészet harmóniája.

A kint megjelenő természeti környezet ellentéte a belső mesterséges világa, melybe a külső stégek faburkolata szinte befut és körülöleli a medencét, majd felfut a kiszolgáló blokk függőleges felületeire. Ez az egység a kintről való betekintés és bentről történő kintekintés által szerves egységgé válik.

A markáns megjelenésű, uszoda terekben kevésbé megszokott, viszonylag sötét árnyalatú fa hatású lapburkolat alkalmazhatóságát a belső tér nagyfokú természetes megvilágítása tette lehetővé, mely egyben a külső táj látványát élménnyé emeli, így fokozva a természet látványának, a természetes fénynek és a sportolásnak a pszichére gyakorolt jótékony hatását. Az uszoda öltözőblokkjában a természetes fény hiányának következtében a világos színek dominálnak, azonban zárt tömegének külső függőleges felületére a fent nevezett karakteres burkolat fut fel. A fa hatású burkolat a természetesség érzetét kelti és ezzel melegséget áraszt az uszodákra jellemző rideg 'kékes' világba.

Az épület meghatározó részét jelenti a tribün, melynek kialakítása egyszerű semleges megjelenést mutat, jelezvén az uszodatér medencéinek prioritását. Kialakítását a karbantarthatóság és a 'szurkolói hév'-vel szembeni ellenállás figyelembevételével terveztük, ezért mind a padló, mind a fal csiszolt beton felületűek. A világos semleges ülések színét a szurkolók teszik színessé.

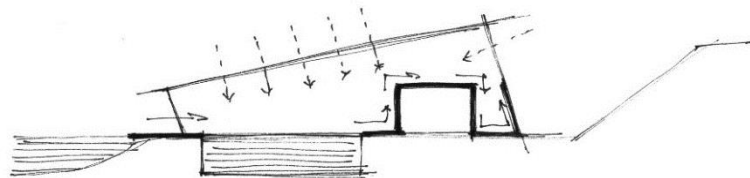
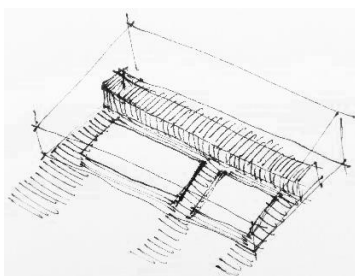
A belsőépítészeti tervezés során alapvetően az építészeti ötlet és karakter elfogadására törekedtünk úgy, hogy az épület használói számára minél humánusabb környezetet teremtsünk. Ezért szem előtt tartottunk néhány olyan pszichológiai szempontot, amely pozitívan tudja befolyásolni az emberek közérzetét és észrevétlenül teszi őket boldogabbá, elégedettebbé.

A belsőépítészeti szándékot olyan elvek vezérelték, mint a zsúfoltság érzetének elkerülése, a természetes fény felhasználásával világos terek létrehozása, mely tágas hatást biztosít. Ez utóbbi miatt mertük a sötétebb árnyalatú, a melegség érzetét biztosító burkolatot betervezni. A nagy üvegfelületek, a belső térből nézve, keretezik a külső festői természeti látványt, ezért nem törekedtünk semmi olyat létrehozni, amely erről elvonná a figyelmet. Az egyszerűen átlátható tér biztosítja a látogató számára – akár sportolás, akár szurkolás céljából érkezik – a gyors áttekinthetőséget és így hamar magával ragadhatja az uszodában folyó élet.

Az uszoda belsőépítészeti kialakításában a nevezett pszichológiai szempontok figyelembevételén keresztül kívántuk az emberek jó közérzetét biztosítani. Ezen ismeretek birtokában mertünk a szokásos kék, fehér vagy esetenként homok, illetve bézs hangulat helyett egy rendhagyóbb légkört tervezni. Köszönhetően a bizalomnak, a megfelelő generáltervezői és megrendelői jóváhagyások birtokában, a kivitelezés során, az elképzelt kialakítás megvalósulhatott.

A hosszú ideig név nélkül, Városi Sportuszoda projekt néven futó épület a kivitelezés ideje alatt 2008-ban harmadik olimpiai aranyérem megszerzéséig eljutó magyar férfi vízilabda válogatott akkori szövetségi kapitányáról, Kemény Dénesről kapta végül nevét. A legendás edző megnyilvánulásai jól tükrözik a 21. század új típusú empatikus megközelítését:

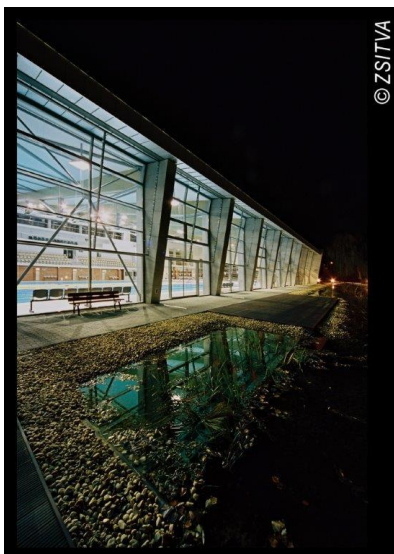
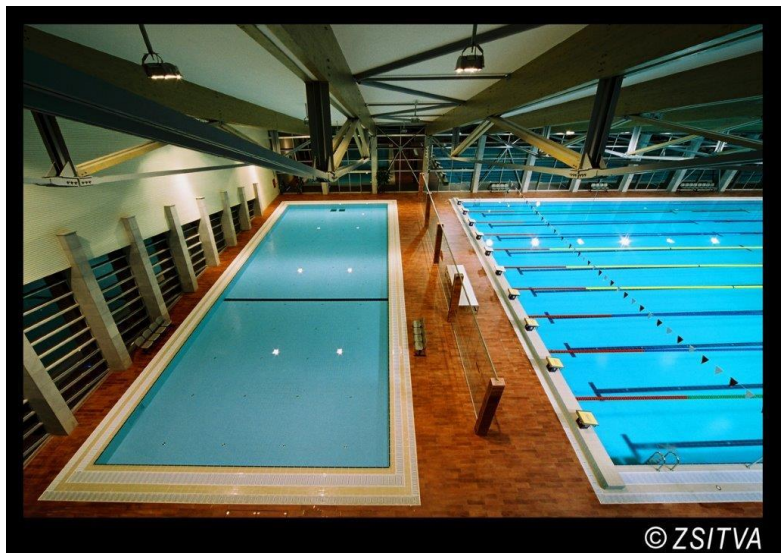
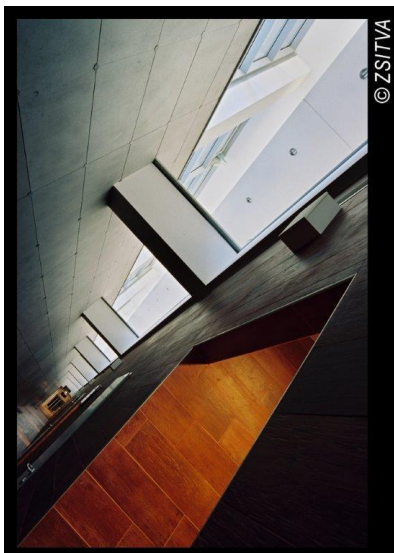
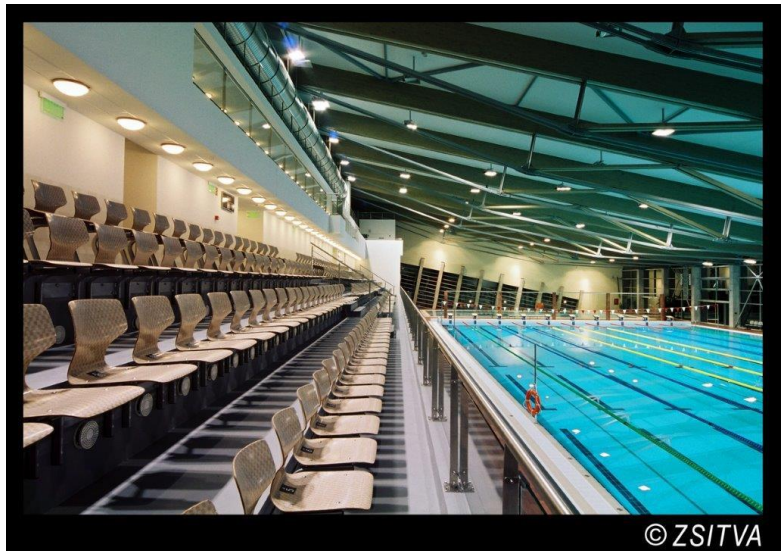
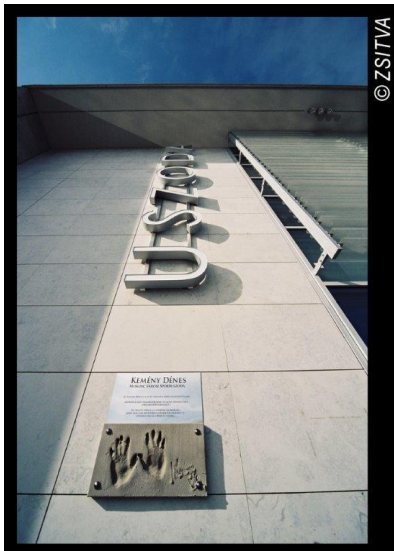
*'A legfontosabb 'titok', hogy csak az a vezető számíthat követőkre, aki szívből jövően viszonyul a csapatához, figyel rájuk, törődik velük, képes megérteni őket.'*⁷ (Kemény Dénes)

Koncepció vázlatai, Balogh Balázs Építésziroda.

⁷ ENDREI Judit: *Kemény üzenetek*. Endrei Könyvek Kiadó, na., 2011. 179.o.

A képek felhasználása Kováts András generáltervező hozzájárulásával.